

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

วิธีการวิจัยในการศึกษา เรื่อง กระบวนการจัดการเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น ในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน กรณีศึกษา เครือข่ายลุ่มน้ำคลองอุตะเถา เป็นการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research method) ทำการศึกษาถึงสถานภาพของกลุ่ม/องค์กรในเครือข่ายลุ่มน้ำคลองอุตะเถา และศึกษาภาพขององค์กร และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research method) ทำการศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะของเครือข่าย และเสนอแนะแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ของพื้นที่ลุ่มน้ำคลองอุตะเถา เพื่อนำไปสู่การวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน รายละเอียดและขั้นตอนการดำเนินการวิจัย มีดังต่อไปนี้

ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนดังนี้

- 3.1 การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาข้อมูลปฐมภูมิเบื้องต้นจากบุคคลในกลุ่มแกนนำเครือข่ายรักษ์คลองอุตะเถา
- 3.2 การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย
- 3.3 การสร้างเครื่องมือในการวิจัยและตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาข้อมูลปฐมภูมิเบื้องต้นจากบุคคลในกลุ่มแกนนำเครือข่ายรักษ์คลองอุตะเถา

ผู้วิจัยศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยต่างๆ จากหนังสือวิชาการ และวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาทั้งในหอสมุดคุณหญิงหลง อรรถกระวีสุนทร และห้องสมุดของคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ หอสมุดของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน รวมทั้งข้อมูลงานวิจัย และวิทยานิพนธ์

ฉบับเต็มของมหาวิทยาลัยต่างๆ ทางเว็บไซต์ โดยเน้นถึงแนวคิดด้านเครือข่ายทางด้านสังคม ด้านกระบวนการนโยบายสาธารณะ และกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มในชุมชน ทั้งนี้ เบื้องต้นผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม/องค์กรในเครือข่ายของกลุ่มน้ำคลองอุตะเถา และการสัมภาษณ์เบื้องต้นกับบุคคลซึ่งแนะนำ เพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการวิจัยและข้อมูลความเป็นมาของการรวมกลุ่มของเครือข่ายรักษ์คลองอุตะเถา

3.2 การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

การเลือกพื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยในพื้นที่ชุมชนกลุ่มน้ำคลองอุตะเถา ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 7 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอบางกล่ำ อำเภอกวนเคียง อำเภอมือง อำเภอหาดใหญ่ อำเภอนาหม่อม อำเภอลองหอยโข่ง และอำเภอสะเดา แล้วทำการวิเคราะห์หาพื้นที่อำเภอที่ได้รับผลกระทบจากทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำ มีกลุ่ม/องค์กรที่มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำคลองอุตะเถาและเข้าไปร่วมกิจกรรมในพื้นที่ โดยจากการศึกษาข้อมูลจึงสามารถกำหนดพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งมีการแบ่งออกเป็น 3 โซนครอบคลุม 4 อำเภอ ได้แก่ โซนต้นน้ำ มีอำเภอสะเดาและอำเภอลองหอยโข่ง โซนกลางน้ำ มีอำเภอหาดใหญ่ และโซนปลายน้ำ มีอำเภอบางกล่ำ รวมทั้งในส่วนตำบลคลองแห ตำบลคลองอุตะเถา และตำบลคูเต่าของอำเภอหาดใหญ่ด้วย

กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงสถานภาพของกลุ่ม/องค์กรในเครือข่ายลุ่มน้ำคลองอุตะเถาเพื่อนำไปสู่การสร้างกระบวนการด้านนโยบายสาธารณะ และการหาแนวทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองอุตะเถา โดยในกระบวนการดังกล่าวมีกลุ่ม/องค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 112 กลุ่ม โดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่ม/องค์กรในเครือข่ายรักษ์คลองอุตะเถาทั้งหมด 84 คน (รายละเอียดกลุ่มดูที่ภาคผนวก ง) จำแนกได้ดังนี้

1. นักวิชาการ/มหาวิทยาลัย/โรงเรียน ซึ่งมีทั้งหมด 55 กลุ่ม ผู้วิจัยจะทำการศึกษา 28 กลุ่ม โดยใช้วิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการหยิบลูกบอลในกล่อง 55 ลูก ครั้งละ 1 ลูก ทั้งหมด 28 ลูก โดยไม่ใส่กลับ เพื่อเป็นตัวแทนของเครือข่ายสถานศึกษา (28 คน)
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (23 คน)
3. องค์กรภาครัฐที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม (6 คน)

4. ประชาสังคม (9 คน)
5. ด้านสื่อ/ประชาสัมพันธ์ (9 คน)
6. องค์กรอิสระ / องค์กรสนับสนุน (6 คน)
7. เอกชน (4 คน)

3.3 การสร้างเครื่องมือในการวิจัยและตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นและกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ ดังนี้

1. แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเพื่อศึกษาถึงศักยภาพของกลุ่ม/องค์กรในเครือข่ายลุ่มน้ำคลองอุตะเถา ว่าอยู่ในระดับใด โดยแบ่งออกเป็นระดับ ดังนี้

- 5 คือ ศักยภาพอยู่ในระดับดีมาก
- 4 คือ ศักยภาพอยู่ในระดับดี
- 3 คือ ศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 คือ ศักยภาพอยู่ในระดับน้อย
- 1 คือ ศักยภาพอยู่ในระดับน้อยสุด

แล้วนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยโปรแกรม SPSS for Window เพื่อหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) โดยการกำหนดหัวข้อที่ต้องการศึกษาไว้กว้างๆ เป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้วิจัยแบบเป็นกันเอง ทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกจากการพูดคุยในรายละเอียดที่ผู้วิจัยต้องการ เช่น ความเป็นมาของการเข้าร่วมเครือข่าย ระบบโครงสร้างของเครือข่าย กิจกรรมของกลุ่ม/องค์กรในเครือข่ายลุ่มน้ำคลองอุตะเถา การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองอุตะเถา ซึ่งมีเครื่องมืออุปกรณ์ที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ ดังนี้ สมุดบันทึกข้อมูล เทปบันทึกเสียง (ช่วยเก็บข้อมูลได้ละเอียดมากขึ้น) และกล้องบันทึกภาพ

3. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) โดยผู้วิจัยได้พยายามเข้าร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมของเครือข่าย เช่น การประชุมร่วมกับเครือข่ายในการจัดกิจกรรม การจัดกิจกรรมของเครือข่าย เช่น การเข้าร่วมค่ายเยาวชนรักษ์คลองอุตะเถา การร่วมปล่อย EM Ball ลงสู่ลำคลอง เพราะการสังเกตการณ์ดังกล่าวจะเป็นส่วนช่วยให้

ผู้วิจัยเห็นการเคลื่อนไหวของเครือข่ายในการจัดการลุ่มน้ำคลองอุตะเถาได้ชัดเจนขึ้น และสามารถรวบรวมรายละเอียดกิจกรรมต่างๆของเครือข่ายด้วย ซึ่งมีเครื่องมืออุปกรณ์ที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลการสังเกตการณ์ ดังนี้ สมุดบันทึกข้อมูล เทปบันทึกเสียง (ช่วยเก็บข้อมูลได้ละเอียดมากขึ้น) และกล้องบันทึกภาพ

4. การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ผู้วิจัยได้ทำการจัดประชุมกลุ่มย่อยโดยแบ่งออกเป็น 3 โซนพื้นที่ พื้นที่ละ 1 ครั้ง ได้แก่ โซนต้นน้ำ โซนกลางน้ำ และโซนปลายน้ำ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษากระบวนการดำเนินงานนโยบายสาธารณะของกลุ่ม/องค์กรในเครือข่ายลุ่มน้ำคลองอุตะเถา และเพื่อต้องการหาข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ในการนำมาวิเคราะห์หาแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองอุตะเถา

การตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

การหาความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย ดำเนินการดังนี้

1. การหาความเที่ยงตรง (Validity) โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เช่น ด้านนโยบายสาธารณะ การจัดการเครือข่ายทางสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน และนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นปรึกษากับผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบและแก้ไขให้มีความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content validity) ของคำถาม

2. การหาความเชื่อมั่น (Reliability) เป็นการทดสอบความเชื่อถือได้ของเครื่องมือ โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ไปทำการทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษา เพื่อนำมาเปรียบเทียบและตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล รวมทั้งทดสอบเบื้องต้นกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อนำมาหาจุดบกพร่องและแก้ไขให้ถูกต้องมากที่สุด

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยทำการศึกษาในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1.1 แนวคิด ทฤษฎี จากการค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกรอบการวิจัย

1.2 ข้อมูลพื้นที่ลุ่มน้ำคลองอุตะเถา และกลุ่ม องค์กรและเครือข่าย รวมทั้งประวัติความเป็นมาของพื้นที่ลุ่มน้ำคลองอุตะเถา และความเป็นมาของการรวมตัวของเครือข่าย ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงปัญหาในพื้นที่ชัดเจนขึ้น รวมทั้งรู้ถึงจำนวนกลุ่ม ลักษณะการทำงาน และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มได้อย่างชัดเจน

1.3 ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้เข้าใจถึงวิธีการเก็บข้อมูล การเข้าร่วมชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน และการเขียนรายงาน

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้แบบสอบถาม เพื่อหาศักยภาพของกลุ่ม/องค์กรในเครือข่ายลุ่มน้ำคลองอุตะเถา แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) แกนนำกลุ่ม/องค์กรในเครือข่ายลุ่มน้ำคลองอุตะเถา การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อสร้างกระบวนการนโยบายสาธารณะ และการหาแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อหาศักยภาพของกลุ่ม/องค์กรในเครือข่ายลุ่มน้ำคลองอุตะเถา แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยโปรแกรม SPSS for Window เพื่อหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อนำไปพิจารณาถึงความเข้มแข็งของกลุ่ม/องค์กรในเครือข่ายลุ่มน้ำคลองอุตะเถา ในการผลักดันในกระบวนการนโยบายสาธารณะ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการจัดประชุมกลุ่มย่อย โดยเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการเสนอและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับด้วย และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือ ทำการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำ เช่น ลักษณะของปัญหาในพื้นที่ลุ่มน้ำ ลักษณะของกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กรในเครือข่ายลุ่มน้ำคลองอุตะเถา และเมื่อได้ข้อมูลจากการวิเคราะห์เบื้องต้น ก็จะทำการวิเคราะห์โดยจำแนกข้อมูล (Typological analysis) โดยทำการแยกข้อมูลเป็นชนิดๆ เช่น ข้อมูลด้านการก่อตัวของเครือข่ายรักษ์คลองอุตะเถา ความเชื่อมโยงของเครือข่าย ความเข้าใจด้านนโยบายสาธารณะ ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมในชุมชน และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และการอนุรักษ์ลุ่มน้ำคลองอุตะเถา และสุดท้ายจะทำการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant comparison) โดยการนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปหาความสัมพันธ์และทำ

การเปรียบเทียบข้อมูลเป็นปรากฏการณ์ แล้วแยกปรากฏการณ์ออกเป็นส่วนต่างๆ เพื่อหาส่วนที่เหมือนและส่วนที่ต่างของข้อมูลให้มีความชัดเจนและถูกต้อง